

Rapportbesprekingen

Bos J., Bakker M. & Martens P. 1991. *Broedvogels van het Kniphorsbos & De Strubben in 1990*. Jeugdvogelwerkgroep Zuidlaren, Zuidlaren. 66 p. (JVWG Zuidlaren, Postbus 205, 9470 AE Zuidlaren, 05905-94624).

Het gebied met een oppervlakte van 250 ha (waarvan 74% bos en 17% heide) werd op BMP-wijze gekarteerd, waarbij 63 broedvogelsoorten werden geregistreerd. Deze gegevens worden vergeleken met de PPD-karteringen uit 1975 en 1982. Ondanks grote methodologische verschillen tussen BMP- en PPD-methode leverde de vergelijking toch enkele aardige resultaten op: afname van Tortelduif, Grasmus en Grauwe Vliegenvanger en toename/vestiging van Bosuil, Glanskop, Boomklever en Appelvink. Trends, kortom, die ook elders worden gevonden en die vermoedelijk landelijke geldigheid hebben. Een interessante waarneming werd verricht aan Kleine Vliegenvangers (waarvoor zelfs portofoons uit de kast kwamen): twee exemplaren (een paar) met een maximale afstand tussen zangposten van het mannetje van 800 meter. Er werden geen jongen waargenomen. Het rapport ziet er verzorgd uit en is in alle opzichten het resultaat van een groep waarnemers. In een bijlage zijn alle verspreidingskaarten opgenomen. (Rob G. Bijlsma)

"*Kerkuilennieuws*" jaargang 5, nummer 1. Juli 1991. Werkgroep Kerkuilen Drenthe & Directie NMF Consulentschap Drenthe. 35 pp. + 5 bijlagen.

"*Kerkuilennieuws*" is opgezet als nieuwsbrief voor de leden van de Werkgroep Kerkuilen Drenthe, eigenaars/bewoners van panden die Kerkuilen huisvesten en andere belangstellenden. Naast een verslag over het broedseizoen 1990 zijn diverse bijdragen over (kerk-)juilen in de nieuwsbrief gebundeld. Zo blijven niet alleen vogelaars op de hoogte van de laatste stand van zaken maar worden ook veel boeren geïnformeerd over "hun" uilen. Hiermee stimuleert het "*Kerkuilennieuws*" de betrokkenheid van een groot aantal mensen die op één of andere manier met deze vogels te maken hebben. En van hun enthousiasme heeft de Kerkuil nu al een aantal jaren kunnen profiteren. Want dankzij de inspanningen van de werkgroep zijn we voorlopig van tenminste één spookbeeld verlost; n.l. het verdwijnen van de Kerkuil als Drentse broedvogel. In 1983 zag het er met slechts 23 broedparen in Drenthe somber uit voor deze 's nachts rondschuimende vogelsoort, zo leert een overzicht in dit nummer. In de inleiding verklapt Hans Dekker al dat 1990 een voortreffelijk jaar was voor de Drentse Kerkuilen. Met 203 geregistreerde paartjes heeft de werkgroep in 1990 het hoogste aantal Kerkuilen vastgesteld sinds 1963! Maar liefst 70% van de Kerkuilen koos een nestkast als broedgelegenheid. Een geweldig compliment voor de vele vrijwilligers die tientallen kasten in Drenthe hebben geplaatst om de woningnood onder de uilen te verlichten. Hoe inventief met "uilskuikens" omgegaan kan worden, verhaalt Arend Veenstra in zijn bijdrage over de regio Norg. Voor wie zich niets kan voorstellen bij een "schietstoel" voor uit het nest gevallen uiltjes, is een zeer illustratieve serie foto's in de nieuwsbrief opgenomen. Door het wel en wee van de uilen nauwgezet te volgen en ze waar nodig een steuntje in de rug te geven, heeft de werkgroep, samen met de bewoners van panden die deze vogels onderdak verlenen, een formidabel stuk werk verricht dat zeker voortzetting verdient.

Lezers die meer over de Drentse Kerkuilen willen weten dan een aantal broedbiologische basisgegevens komen in het "Kerkuilennieuws" helaas slecht aan hun trekken. En dat terwijl er bijzonder veel informatie is verzameld. Heel belangrijk voor een -nog steeds-bedreigde soort als de Kerkuil lijkt me om eens uit te zoeken welke factoren het broedsucces in Drenthe bepalen: de nestplaatskeuze? het voedselaanbod? de voedselsamenstelling? de leeftijd van de oudervogels? Door de nu verzamelde berg gegevens verdergaand te bewerken kan vast meer inzicht en informatie worden verschaft dan nu het geval is. Dit inzicht is zeker op termijn van groot belang om de Kerkuilen doeltreffend te kunnen blijven helpen. Gebrek aan broedgelegenheid is immers niet het enige probleem waarmee deze nachtbrakers kampen! Ik hoop dat de werkgroep haar activiteiten in deze richting zal uitbouwen. (Peter Venema)

Kleine J. 1992. *Fauna-inventarisatie Dwingelderveld 1991*. Rapport, Dwingeloo. 225 pp., waarin opgenomen 17 figuren, 111 verspreidingskaarten van vogels, 28 van zoogdieren, 12 van amfibieën en reptielen, 38 van dagvlinders en 15 bijlagen. (J. Kleine, Davidshoeve 1, 7991 PB Dwingeloo)

Drenthe kent een aantal fameuze natuurgebieden waarvan het horen van de naam alleen al sterk tot de verbeelding spreekt. Het zijn gebieden die we graag tot onze achtertuin zouden willen rekenen doch daarvoor een tikkeltje te ver uit de buurt liggen. Voor de meeste mensen een droombeeld waar je hoogstens een paar keer per jaar op bezoek komt om je te overtuigen van het daadwerkelijk bestaan van zoveel natuurlijke rijkdom. Met enige afgunst hoor of lees je van tijd tot tijd verhalen van de gelukkigen die zo'n gebied echt vrijwel naast de deur hebben liggen.

Het Dwingelderveld is zo'n gebied. Joop Kleine is zo'n gelukkige. In een lange, jaarlijkse, reeks rapportages heeft hij al of niet samen met anderen verslag gedaan van de in dit gebied levende fauna: vogels, zoogdieren, reptielen, amfibieën en dagvlinders. In maart 1992 verscheen het verslag van de inventarisatie-inspanningen uit 1991 met bovendien een samengevat overzicht van waarnemingen uit de periode 1982-91. Een rapport dat respect afdwingt voor het doorzettingsvermogen om dit onderzoeksgebied van ca. 4170 ha in de vrije tijd uit te pluizen en daarna ook nog eens de moed op te brengen om op deze wijze de bevindingen te rapporteren. Wie even stilstaat bij de wetenschap dat in 1991 naar schatting 650 velduren en 550 bureau-uren aan dit onderzoek zijn besteed (= ruim 7 maanden full-time werk!) beseft dat vogelen in zo'n "achtertuin" bijzondere inspanningen vereist.

Het resultaat is er gelukkig naar: in 1991 kwamen in het Dwingelderveld naar schatting minimaal 16.450 broedvogelparen voor, verdeeld over 115 soorten. In de periode 1982-91 werden in totaal 127 broedvogelsoorten vastgesteld, waarvan 93 jaarlijks. Minstens zo indrukwekkend is de lijst van in totaal 248 soorten winter- en trekvogels die het Dwingelderveld in de afgelopen jaren bezochten (in 1991: 182 soorten). Dat het gebied veel meer te bieden heeft dan vogels moge blijken uit het voorkomen van 38 soorten zoogdieren, 9 soorten amfibieën, 6 soorten reptielen, 30 soorten libellen en 40 soorten dagvlinders in de periode 1970-91.

De achter deze rapportage liggende doelstelling van het onderzoek is dat: "gehoopt wordt dat de totale verzamelde informatie uiteindelijk een positieve bijdrage zal leveren aan het beheer en onderhoud van de huidige rijk geschakeerde fauna in dit nieuwe nationaal park". Hoe dit beheer en onderhoud er in de ogen van de auteur uit moet zien, wordt helaas in

het midden gelaten. Het rapport beschrijft wel een aantal beheersaspecten en de gevolgen daarvan op de vogelstand, maar laat conclusies ten aanzien van het te voeren beheer over aan de lezer. Daarmee heeft de schrijver naar mijn mening een te bescheiden opstelling gekozen, want jaren van veldervaring in dit gebied zullen ongetwijfeld tot goede suggesties ten aanzien van het beheer kunnen leiden. Aan de andere kant maakt een overzicht van in het rapport opgenomen krantenknipsels de lezer duidelijk dat men er met ideeën over het beheer nog niet is: het plaggen van de heide is nu al problematisch omdat de bodem zo vervuild blijkt met cadmium en lood dat het plagseel als chemisch afval moet worden beschouwd. Tsja, als dat je achtertuin moet zijn...

Doordouwers als Joop Kleine maken gelukkig duidelijk dat er in weerwil van de milieuproblematiek nog veel te genieten valt in één van die Drentse "droomgebieden". Ik hoop dat de door hem beschreven faunarijkdomeinen velen zal inspireren om ook de milieuproblemen van het Dwingelderveld stevig aan te pakken. (Peter Venema)

Provincie Drenthe. 1992. *Natuur in Drenthe*. Achtergronddocument bij het Provinciaal natuurbeleidsplan Drenthe. Provincie Drenthe, Assen. 240 pp. Te bestellen op het Provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen (05920-65555).

Voor een habbekrats kunnen geïnteresseerden de natuur in Drenthe op A4-formaat in huis halen. Geen last meer van natte voeten, verkleumde ledematen en verstikkende ammoniakdampen. In dit rapport wordt op begrijpelijke wijze per habitatype ingegaan op kenmerkende planten en dieren, variërend van hogere planten, mossen en paddestoelen tot vogels, zoogdieren, kruipend gedierte en insecten. Voor de geïnteresseerden in bepaalde planten of dieren is een register met soortnamen toegevoegd. Er is moeite gedaan de planten en dieren in hun ecologische niche te tonen, waardoor duidelijk wordt waarom de dingen zijn zoals ze zijn (en soms ook: waarom niet). Bij de vogels vallen een aantal omissies op. Opmerkelijk is bijvoorbeeld de geringe aandacht voor wintervogels en hun foerageergebieden (en dan denk ik niet alleen aan ganzen en andere platvoeten), over vogeltrek wordt evenmin veel gezegd, slaaptrek komt mondjesmaat aan de orde en de soezen, waar zijn onze soezen gebleven? Het vogelwerk van de Provincie Drenthe heeft zich weliswaar geheel toegespitst op broedvogels, maar daarnaast wordt door particulieren en WAD-medewerkers toch ook het nodige gedaan. Vogeltrek, pendelvluchten tussen slaap- en foerageergebieden en terreingebruik door vogels in alle seizoenen lijken me behoorlijk "relevant voor de planologische vormgeving van Drenthe", zoals dat in overheidstaal heet. Bovendien had ik met *Natuur in Drenthe* gehoopt op iets meer vuurwerk ten aanzien van verbanden tussen grondge-(of beter: mis)bruik, vogelstand en plantengroei. Het ontbreken van watervegetaties in sloten in heideontginningen wordt -om iets te noemen (pag. 133)- niet veroorzaakt door het feit dat sloten langdurig droogstaan, maar door de monomane politiek van waterschappen (waarin boeren zijn vertegenwoordigd) die ervoor zorgt dat een sloot geen "gegraven water, smaller dan een gracht en breder dan een greppel" (Van Dale) meer is, maar een waterloze verzamelplek van landbouwvuil (bij de vermelding van "knelpunten" wordt hier overigens zijdelings aan gerefereerd).

Voor de gemiddelde vogelaar valt er veel op te steken van deze "achtergronddocumentatie" (het blijft overigens verbazingwekkend hoe dit type woorden ontstaat, opgeld doet en zelfs in druk verschijnt!), vooral bij soortgroepen waar je je normaliter niet aan bezondigt. Als rechtgeaard vogelaar, met slechts een geringe deflexie in de richting van andere gewervelde dieren en mestkevers, vond ik het bijvoorbeeld aardig te lezen dat hunebedden

een eigen mossenflora hebben met prachtnamen als hunebed-bisschopsmuts. Voor velen zullen de gegevens over insecten, planten en macrofauna dus onvermoede vergezichten opleveren. Wat dat betreft is Natuur in Drenthe als poging tot alomvattende moloch geslaagd. Want de indruk die overblijft is: toch wel een aardige provincie, dat Drenthe. Nu maar hopen dat alle knelpuntennota's, notities, beleidsvisies, evaluaties en ander inflatoir overheidsgekrakeel enig effect sorteren. (Rob G. Bijlsma)

Quist M. (red.) 1992. *Roofvogels: bedreigend of bedreigd?* Symposiumverslag. Werkgroep Roofvogels Noord- en Oost-Nederland, Appelscha. 95 pp. + 3 bijlagen. Te bestellen door Dfl. 12.50 te storten op girorekening 76284 t.n.v. Stichting Werkgroep Roofvogels te Appelscha, met duidelijke vermelding van naam en adres.

Onder de kop "Afname en herstel van de roofvogelstand" werd tien jaar geleden in "Vogels van Drenthe" (van Dijk & van Os 1982) aan de hand van de beschikbare gegevens de ontwikkeling van de broedvogelstand van roofvogels in Drenthe beschreven. Daarin is al gesteld dat: "Ondanks de verbeterde situatie moet gewaakt worden voor een te groot optimisme. De toename van het aantal buizerden, sperwers en haviken heeft er al toe geleid, dat er in jagerskringen stemmen opgaan, die aandringen op het afgeven van afschotvergunningen, daar de roofvogelstand 'ontoelaatbaar hoog' zou zijn."

Wie het lot van onze roofvogels ter harte gaat, weet al jaren dat deze waarschuwing permanent actueel is gebleven. Het vaststellen, aan de kaak stellen en vervolgens uitbannen van illegale roofvogelvervolgning vormde de gemeenschappelijke doelstelling van vogelaars, opsporingsinstanties, beleidsorganisaties en terreinbeheerders die zich zo'n tien jaar geleden verenigden in de Werkgroep Roofvogels Noord- en Oost-Nederland (WRNON).

De WRNON-leden hebben in het afgelopen decennium een schier eindeloze lijst van gevallen van roofvogelvervolgning aangedragen en aan de kaak gesteld. De hoop dat het uitbannen van de hardnekkig voortwoekerende vervolging daarna 'vanzelf' gaat, is echter keer op keer met nieuwe gevallen de kop ingedrukt.

Met het symposium "Roofvogels: bedreigend of bedreigd?" heeft de WRNON op 28 maart 1992 voor 215 belangstellenden opnieuw de toon willen zetten voor een aanpak die de roofvogelvervolgning in Noord-Nederland uiteindelijk moet uitbannen. Dankzij de uitgave van het fraai uitgevoerde symposiumverslag stelt de werkgroep bovendien een veel grotere groep mensen in staat om kennis te nemen van deze problematiek.

Een belangrijk deel van het symposiumboekje (pag. 9-62) betreft de tekst van een lezing van Rob Bijlsma: De Havik *Accipiter gentilis* in Noord-Nederland in 1965-91: aantalsontwikkeling, voedselkeus, broedsucces en bedreigingen. In tegenstelling tot wat deze titel suggereert, komt niet alleen de Havik aan bod maar wordt de vervolging van alle roofvogelsoorten scherp in beeld gebracht. Zowel het (vastgestelde!) aantal doodsoorzaken (504 in 1976-91, waarvan ruim 80% van de dode vogels vergiftigd) als de kwantitatieve verspreiding van diverse vormen van illegale roofvogelvervolgning spreken boekdelen. Uit een gedegen analyse van het materiaal blijkt dat in minstens de helft van Drenthe met systematische roofvogelvervolgning rekening moet worden gehouden. Vele aanwijzingen geven aan dat we de roofvogelvervolgers overwegend in de jachtwereld moeten zoeken.

De tweede helft van de symposiumbundel geeft een verslag van de forumdiscussie die onder voorzitterschap van gedeputeerde H.A.A. Lange is gehouden. Deze discussie heeft

vooral een informatief karakter waarbij standpunten in het algemeen niet al te ver uit elkaar lagen. Het is jammer dat niet duidelijk wordt hoe we de roofvogelvervolgning nu concreet kunnen stoppen. Een suggestie van ondergetekende is om wellicht te starten met juridisch onderzoek naar de vraag of het (impliciet) oproepen tot roofvogelvervolgning niet strafbaar gesteld kan worden. (Peter Venema)

Venema P. 1992. *Broedvogelinventarisatie Meppel-Nijeveen 1991*. Rapport Dienst Ruimte en Groen, Provincie Drenthe, Assen. 80 pp. (adres Provinciehuis zie boven).

Met de kartering van 2690 ha rond Nijeveen is een eind gekomen aan de tweede volledige kartering van Drenthe, gestart in 1978 en sindsdien jaarlijks uitgevoerd. Het is een laagveenontginning die in de eerste helft van de jaren zeventig op de schop ging. Volgens het gebruikelijke stramien werden vijf inventarisatierondes aan het gebied gebracht, resulterend in een bezoekenintensiteit per telgebied van gemiddeld 3.4-3.9 min/ha. Bij een dergelijke geringe intensiteit van het veldwerk (overigens normaal bij PPD-karteringen) zinkt het effect van het wel of niet aanhouden van de strikte criteria van de BSP-werkwijze in het niet bij de variatie die ontstaat door verschillen in kwaliteit van de waarnemers (zie ook hoofdstuk 9 in *Broedvogelinventarisatie Noordwest-Drenthe 1986*). Uiteraard moet bij grootschalige karteringen worden voldaan aan een minimum aan interpretatiecriteria, iets waar -voor zover ik kan nagaan- altijd de hand aan is gehouden bij PPD-karteringen. Overigens gaat het probleem van de vergelijkbaarheid van de karteringen een aardige hersenkraker worden voor degenen die belast zal worden met de uitwerking van de tweede ronde, dit te meer daar van de eerste jaren geen veldkaarten of soortkaarten meer voorhanden zijn. In het licht van de evolutie in wijze van karteren en interpreteren is dit een geweldige handicap.

In het rapport worden de aangetroffen broedvogelsoorten stuk voor stuk behandeld, inclusief kwantitatieve soortkaarten (per km-blok), gevolgd door hoofdstukken met waarnemingen van niet-broedvogels, zoogdieren (+ verspreidingskaarten), amfibieën en reptielen (idem) en vlinders (idem). De soortteksten voegen veel toe aan de verspreidingskaarten. Kortom, de provincie Drenthe ten tweeden male volledig op broedvogels gekarteerd! Nu nog monitoring en onderzoek aan winter- en trekvogels. (Rob G. Bijlsma)